

www.nsarchive.org/Andy Weber (Courtesy Image)

یک محفظه حاوی اورانیوم با غنای بالا در یک کارخانه در قزاقستان، سال ۱۹۹۴
Weber (Courtesy Image)

از گوشه و کنار جهان

عملیات مخفی آمریکا برای انتقال اورانیوم شوروی از قزاقستان که ممکن بود به ایران برسد

کمتر از یک دقیقه پیش

آموس چپل

به گفته مدیرکل آژانس بین‌المللی انرژی اتمی، قزاقستان اعلام کرده که اگر تهران و واشینگتن بر سر برنامه هسته‌ای ایران به توافق برسند، آمادگی دارد ذخایر اورانیوم غنی‌شده ایران را در خاک خود نگهداری کند.

اگر تهران پیشنهاد قزاقستان برای نگهداری ذخایر اورانیوم ایران در کارخانه متالورژی اولبا را بپذیرد، نخستین بار نخواهد بود که این تأسیسات به‌جا مانده از دوران اتحاد جماهیر شوروی در یک پروژه حساس انتقال مواد هسته‌ای نقش ایفا می‌کند.

Ulba Metallurgical Plant (Courtesy Image)

بخشی از کارخانه متالورژی اولبا در شمال شرق قزاقستان، آن‌گونه که امروز دیده می‌شود

در سال ۱۹۹۳، اندی وبر، دیپلمات جوان آمریکایی که مأموریت خود را در قزاقستان تازه‌استقلال‌یافته آغاز کرده بود، با پیشنهادی غیرمنتظره از سوی ویتالی مته، مدیر کارخانه متالورژی اولبا در شهر اوست-کامن‌وگورسک در شمال‌شرق قزاقستان، روبه‌رو شد. این شهر امروز با نام اوسکمن شناخته می‌شود.

مته پیشنهاد فروش ۶۰۰ کیلوگرم اورانیوم با غنای بالا را مطرح کرد؛ مقداری که برای ساخت ده‌ها کلاهک هسته‌ای کافی بود.

به‌گفتهٔ مته، این اورانیوم از زمان توقف یک پروژه زیردریایی هسته‌ای شوروی در سال ۱۹۸۱ در کارخانه باقی مانده است.

او این را هم گفته بود که مسکو ظاهراً این اورانیوم را که برای تأمین سوخت زیردریایی‌های جنگی تولید شده بود، به فراموشی سپرده و کرملین نیز دیگر اختیار قانونی در مورد این کارخانه نداشت.

یک محفظه حاوی میله‌های اورانیوم با غنای بالا در داخل کارخانهٔ متالورژی اولبا

ویر که می‌دانست در آن زمان مأموران جمهوری اسلامی ایران در سراسر آسیای مرکزی در جست‌وجوی مواد هسته‌ای ساخت شوروی بودند، بی‌درنگ موضوع را به واشینگتن گزارش کرد.

زمانی که مقام‌های کاخ سفید موضوع این اورانیوم را با نورسلطان نظربایف، رئیس‌جمهور وقت قزاقستان، در میان گذاشتند، او مخالفتی با خارج کردن این مواد از کشورش توسط آمریکا نشان نداد. این همان موادی بود که در جریان آزمایش‌های تسلیحاتی شوروی بخش‌های وسیعی از قزاقستان را آلوده کرده بود.

ویر و یک کارشناس هسته‌ای اعزامی از آمریکا به اوست-کامن وگورسک سفر کردند. آن‌ها را به ساختمانی در کارخانه اولبا بردند که تنها با یک قفل قدیمی محافظت می‌شد و در آن ظروفی حاوی میله‌های فلزی نگهداری می‌شد.

www.nsarchive.org/Andy Weber (Courtesy Image)

یک میله اورانیوم با غنای بالا در کارخانه متالورژی اولبا، سال ۱۹۹۴

وبر بعدها تعریف کرد که یکی از کارکنان کارخانه با سوهان روی یکی از میله‌ها کشید و جرقه‌هایی درخشان از آن برخاست. او گفت: «وقتی آن تکه فلز را در دست گرفتم، فهمیدم با ماده‌ای روبه‌رو هستم که می‌توان از آن بمب ساخت.»

اورانیوم با غنای بالا از نظر ظاهری شبیه فولاد است، اما وزن بسیار بیشتری دارد. قطعه‌ای از این ماده به اندازه یک قالب صابون حدود سه کیلوگرم وزن دارد.

پس از آن‌که آزمایش‌ها تأیید کرد این ماده ۹۰ درصد اورانیوم-۲۳۵ است، خبر کشف آن در واشینگتن بازتابی تکان‌دهنده داشت.

اوایل اکتبر ۱۹۹۴، گروهی ۳۱ نفره از تکنسین‌ها و کارشناسان آمریکایی برای اجرای یک عملیات محرمانه وارد اوست-کامن‌وگورسک شدند تا اورانیوم را بسته‌بندی و از قزاقستان خارج کنند.

به این ترتیب، «پروژه سفایر» آغاز شده بود.

www.nsarchive.org/AndyWeber (Courtesy Image)

اندی وبر در اوستکامنوگورسک، سال ۱۹۹۴

این گروه نزدیک به یک ماه، هم‌زمان با سردتر شدن هوا، در نهایت مخفی‌کاری و به‌طور محرمانه کار کرد تا ۵۸۱ کیلوگرم اورانیوم را در ۴۴۸ بشکه فلزی پرشده با فوم بسته‌بندی و برای انتقال هوایی از قزاقستان آماده کند.

نگرانی‌ها دربارهٔ احتمال دستیابی حکومت ایران به این اورانیوم جدی‌تر شد که در کارخانهٔ قزاقستان جعبه‌هایی حاوی فلز بریلیوم پیدا شد که برای تهران آدرس‌گذاری شده بود اما هنوز ارسال نشده بود.

بریلیوم از جمله موادی است که می‌تواند در ساخت کلاهک‌های هسته‌ای به کار رود.

www.nsarchive.org/AndyWeber (Courtesy Image)

یک هواپیمای ترابری آمریکایی در قزاقستان در جریان پروژه سفایر

تا ۱۸ نوامبر، عملیات انتقال به پایان رسید و سه هواپیمای ترابری آمریکایی همراه با محمولهٔ مواد هسته‌ای و اعضای تیم عملیاتی از قزاقستان پرواز کردند.

در یک گزارش محرمانه آمده است که پروژهٔ سفایر در مجموع بدون مشکل جدی پیش رفت، گرچه چند اتفاق ناخوشایند نیز رخ داد که باعث نارضایتی دو طرف شد.

در این گزارش، یکی از کارکنان کارخانه فردی توصیف شده که «به‌شدت نسبت به آمریکایی‌ها خصومت داشت».

همچنین یکی از اعضای تیم آمریکایی که از پیش مشکلات جسمی داشت، آن‌قدر الکل مصرف کرد که اتاق محل اقامتش را با «استفراغ، ادرار و مدفوع» آلوده کرد.

طبق گزارش، او این وضعیت را برای کارکنان خدماتی باقی گذاشت تا آن را تمیز کنند.

www.nsarchive.org/Andy Weber (Courtesy Image)

بشکه‌های فلزی حاوی اورانیوم در حال بارگیری به داخل یک هواپیمای ترابری آمریکایی در جریان پروژه سافایر

پس از انتقال این مواد به آمریکا، اورانیوم به تأسیساتی در ایالت تنسی منتقل شد تا «نگهداری و تعیین تکلیف» شود.

گفته می‌شود در ازای این اورانیوم ده‌ها میلیون دلار به قزاقستان پرداخت شد، اما مبلغ دقیق این معامله هرگز به‌طور رسمی تأیید نشد.

ویتالی مته، مدیر کارخانه‌ای که آغازگر این معامله بود، در اکتبر ۱۹۹۴ به سمت معاون نخست‌وزیر قزاقستان منصوب شد.

آموس چپل

آموس چپل، پژوهشگر عکاسی و عکاس نیوزلندی است که بیشتر در موضوعات مرتبط با اتحاد جماهیر شوروی سابق تحقیق کرده است.

این مطلب بخشی از:

فراتر از خبر

از گوشه و کنار جهان

بایگانی